HVC Nieuwsbrief

Jaargang 34, nummer 2 zomer 2020

Kwartaaluitgave van de Historische Vereniging Capelle aan den IJssel ISSN 2468-7863

LOCATIES WAAR DE HVC ACTIEF IS:

HISTORISCH MUSEUM

Bermweg 13, gevestigd in het Jan Anne Beijerinckgemaal. Is iedere zaterdag geopend voor het publiek van 13.00 - 16.00 uur.
Toegang gratis.
Telefoon 010 450 00 80.

DIEF- EN DUIFHUISJE

Nieuwe Laan 11. Het kleinste museum van Nederland vertelt op de eerste verdieping de historie van het voormalige Slot van Capelle en op de begane grond is er een wisselende expositie. Iedere tweede zaterdag van de maand geopend van 13.00 - 16.00 uur in de periode april tot en met oktober. Toegang gratis.

REGENTENKAMER VAN CAPPELLENHUIS

Dorpsstraat 164. Het pand herbergt één van de mooiste regentenkamers van Nederland. HVC medewerkers kunnen er op aanvraag een rondleiding verzorgen. Ook groepen zijn van harte welkom. De toegang is gratis.
Contact: info@hvc-capelle.nl
Jaarlijks geopend op Museumdag
en Open Monumentendag.

HVC NIEUWSBRIEF

De HVC Nieuwsbrief wordt uitgegeven door de Historische Vereniging Capelle aan den IJssel en verschijnt vier maal per jaar.
Leden van de HVC ontvangen de Nieuwsbrief gratis.
De contributie van de vereniging bedraagt € 15,00 per jaar.

Website:	www.hvc-capelle.nl
E-mail:	info@hvc-capelle.nl
Facebook:	HVC Capelle aan den IJssel
Bankrekening:	**IBAN: NL20INGB0004395118**

Algemeen Nut Beogende Instelling ANBI

Eindredactie Nieuwsbrief Jos Specht

In deze aflevering

Van de voorzitter	pag. 2
HVC leden stemmen in met algemeen- en financieel beleid	pag. 3
ING-gebouw Kerklaan 450	pag. 3
Ook bij HVN Expo over Polder Prins Alexander	Pag. 4
In memoriam Arie Vliegenthart	pag. 5
Herontwikkeling locatie voormalige Johannahoeve	pag. 6
Johan van Oldebarnevelt en Capelle	pag. 7
Kleuterschool Prinses Margriet	Pag. 9
Oorlogsgraf Leendert Ment	pag. 23

HVC bestuur

Voorzitter:	Mevr. I.M. Camijn-van Kuler	06 5205 6489
Secretaris:	Dhr. H. Leenen	06 8114 8553
Penningmeester:	Dhr. E. Steenhouwer	06 8352 4732
Lid en ledenadministratie	Mevr. A. Swets	06 3375 5708
Lid	Mevr. A. Scheffer	06 5517 5985

Bij de omslag:

Een binnenvaartschip op de Hollandsche IJssel:
op de achtergrond woningen aan de Dorpsstraat en de Dorpskerk.
(Fotoburo Van Senus, 1998).

Niets uit deze uitgave mag op enigerlei wijze worden overgenomen
zonder schriftelijke toestemming van de Historische Vereniging Capelle aan den IJssel, uitgever.

VAN DE VOORZITTER

De dag, dat ik dit stukje voor de Nieuwsbrief schrijf, is 14 mei 2020. Maar is er wel nieuws? We leven immers al twee maanden in de surrealistische wereld van de 'intelligente' lockdown. Eigenlijk mogen we niet naar buiten. Vrienden en familie zien we amper en kleinkinderen mogen we vanaf een schermpje gedag zeggen. Salvador Dali zou hier prachtige schilderijen van kunnen maken.

Voor het bestuur en de vrijwilligers van de HVC betekent dit 'nieuwe normaal' dat we grote stappen terug moeten doen. Als eerste was daar het probleem van de ALV. Na pogingen tot uitstel moesten we uiteindelijk het besluit nemen om de verantwoording over 2019 met u allen schriftelijk af te handelen om zo te voldoen aan de subsidie voorwaarden van de gemeente.

En het klinkende afscheid van Jos Specht als secretaris en bestuurslid kwam ook niet van de grond. Maar, dat houden hij en zijn vrouw, die jarenlang coördinator van de educatie was, nog van ons tegoed, wanneer we misschien voorzichtig weer terug mogen naar het 'oude normaal'. Intern betekent het wel, dat Huub Leenen de secretaris functie geruisloos heeft overgenomen.

Een tweede praktisch probleem was, is en zal voorlopig blijven de openstelling van onze musea, stamboom café en educatie. Gezien de omvang van de ruimtes en de leeftijd van onze vrijwilligers is het onmogelijk om de veiligheid te bieden, waar eenieder zich ook goed bij voelt. Met pijn in het hart hebben we dan ook moeten besluiten om alle activiteiten en evenementen stil te zetten tot 15 september. We hopen, dat de naderende zomervakantie de broodnodige stabilisatie brengt, maar we maken ons wel zorgen, gezien de eerste coronagolf, die ons land binnen kwam na de wintersportvakanties.

Ook zal het jaarlijks bedanken van de vrijwilligers voor hun inzet dit jaar een andere vorm moeten krijgen. Alle vrijwilligers in een bus is niet mogelijk. Ook daar beraden we ons op een andere manier om de dank van de gemeente en van het bestuur over te brengen. Gelukkig hebben we daar nog even de tijd voor.

Wij houden u op de hoogte van de stand van zaken via de Nieuwsbrief en de mail. U kunt, wanneer we uw mailadres niet hebben, deze doorgeven via info@hvc-capelle.nl
Wij wensen u allen toch een goede tijd en een fijne zomer met anderhalve meter afstand. Geniet van het leven en blijf gezond.

Irma Camijn-van Kuler, voorzitter

HVC LEDEN STEMMEN IN MET ALGEMEEN- EN FINANCIEEL BELEID

De ontwikkelingen rondom het coronavirus dwongen het HVC bestuur, na uitstel tot 15 april 2020, uiteindelijk tot afstel van de Algemene Ledenvergadering.

Statuten en afspraken met de gemeente Capelle aan den IJssel maakten het noodzakelijk de leden langs andere weg te vragen om het bestuur decharge te verlenen voor het gevoerde algemene - en financiële beleid in 2019. Ook diende de begroting voor het verenigingsjaar 2021 te worden goedgekeurd.

Aan alle leden is schriftelijk de vraag voorgelegd of zij over deze onderwerpen op- en / of aanmerkingen hadden.

Het bestuur ontving geen enkele negatieve reactie waarmee officieel het algemene- en het financiële beleid werden goedgekeurd.

Voorzitter en penningmeester danken u allen voor het vertrouwen en de kascommissie voor de verrichtte werkzaamheden.

ING-GEBOUW KERKLAAN 450

Een iconisch gebouw met een hoge stedenbouwkundige waarde.

Een gebouw dat nu en in de toekomst een positieve bijdrage levert aan de ruimtelijke kwaliteit van Capelle-Centrum. Maar ook een gebouw dat nu met sloop wordt bedreigd. Een landmark en het behouden meer dan waard.

Foto: Paul Weyling.

OOK BIJ HVN EXPO OVER POLDER PRINS ALEXANDER

In juni startte de Historische Vereniging Nieuwerkerk aan den IJssel HVN een zolderexpositie '150 JAAR MR. P.D. KLEIJGEMAAL'. Deze tentoonstelling sluit aan bij de toen al lopende HVC-expositie '150 JAAR JAN ANNE BEIJERINCKGEMAAL'.

Het gaat dan om twee in oktober 1869 in gebruik genomen 'Benedengemalen' van die polder. 'De Jan Anne Beijerinck oogt ouder dan hij is, hij is totaal herbouwd en nog slechts een reservegemaal (naast een museum)', aldus de HVN.

Het beneden-stoomgemaal Centrifugaal Nr 2, sinds 1922 Mr P.D. Kleij geheten, van Bergweg 10 in Nieuwerkerk, is in 1991 totaal vervangen. Het was nog wel op de originele plek en nu de hele polder bemalend! benedengemaal in

De bouw van het gemaal, 15 juni 1868 genoemd naar ingenieur J. A. Beijerinck. (illlustraties HVC.

De oudste topografische foto van Nieuwerkerk is die van 15 juni 1868 van het heien voor dit gemaal in met de nog natte Esseplas achter de huidige Oudheidkamer!

De expositie tot in januari besteedt ook wat aandacht aan de 'Schippersbuurt' en aan de Nieuwerkerkse Alexanderpolder boerderijen Batavier (1881-2009) en Nelly's Hoeve (1906-1993).

De Oudheidkamer op 's-Gravenweg 6a in Nieu-

werkerk aan den IJssel is de eerste zaterdag van de maand open van 14-17 uur.

Adri den Boer,
secr. Historische Vereniging
Nieuwerkerk aan den IJssel (HVN)

IN MEMORIAM ARIE VLIEGENTHART (1945-2020)

Met het onverwacht overlijden van Arie Jacobus Vliegenthart zondag 16 februari 2020, verloor de Beeldbank van de Historische Vereniging Capelle aan den IJssel een betrokken vrijwilliger. Vrijdag 21 februari 2020, tijdens een drukbezochte en ingetogen plechtigheid in de aula van het crematorium Schollevaar, hebben we afscheid van Arie genomen.

Arie Vliegenthart werd geboren op 17 maart 1945 in Den Haag. Na zijn schooltijd werkte hij in de bouw, eerst als timmerman en later als bouwkundig tekenaar. In 1971 kwam hij samen met zijn vrouw Astrid naar Capelle en woonde hier achtereenvolgens aan de Purmerhoek, Goudenregenstraat en Paltrokmolen. Woensdag 1 januari 1975 werd Arie lid van Vrijwillige Brandweer waar hij begon als brandwacht en begin jaren ’90 afscheid nam als brandmeester en bevelvoerder van ‘ploeg Schenkel’. Op een jubileumavond van de personeelsvereniging van de brandweer hoorde Arie met interesse over de op handen zijnde oprichting van de HVC-Beeldbank. Kort daarna meldde hij zich aan, waarna Arie en andere beeldbankvrijwilligers op 14 oktober 2005 officieel aan de slag gingen.

Foto: Cees Hartmans.

Arie heeft, altijd bescheiden en nooit op de voorgrond tredend, veel voor de HVC en de Beeldbank betekend. Honderden vaak onvervangbare historische fotografische documenten zijn door hem gescand, bewerkt en beschreven. Foto’s en tekeningen, die ook in de toekomst van blijvende documentaire waarde zijn voor exposities en publicaties van de HVC en het verspreiden van de Capelse historie. Mede door Arie is de Beeldbank uitgegroeid tot een niet meer weg te denken ‘Geheugen van Capelle aan den IJssel’.

Paul Weyling

HERONTWIKKELING LOCATIE VOORMALIGE JOHANNAHOEVE

Voor de locatie Johannahoeve, gelegen aan de ’s-Gravenweg 347, heeft ontwikkelaar Visie-R (visie-r.com) een initiatief ingediend. Het gaat om het realiseren van 6 woningen op de locatie van de voormalige Johannahoeve die op 20 juni 2018 afbrandde. De Johannahoeve was een toonaangevend gemeentelijk monument.

Verantwoordelijk wethouder Maarten Struijvenberg legde in april jl. een zgn. kavelpaspoort voor aan de gemeenteraad, waarin de gemeentelijke visie en de spelregels zijn beschreven voor de verdere ontwikkeling van de Johannahoevelocatie. Het kavelpaspoort werd conform vastgesteld. Uitgangspunt is dat de nieuwe ontwikkeling recht doet aan de waarde van de 's Gravenweg en dat zal moeten worden voldaan aan wat werd vastgelegd in het beeldkwaliteitplan.

Concreet betekent dat, dat de nieuwbouw zal moeten uitstralen wat de Johannahoeve ooit was: een boerderij met een voorerf met daar aan een prominent hoofdgebouw: de woning. Achter het hoofdgebouw de schuren, stallen en andere bijgebouwen, wat verschijningsvorm betreft ondergeschikt aan het hoofdgebouw.

Het achterterrein van de Johannahoeve was lange tijd een tuinderij. De ontwik-

De 'Johannahoeve' omstreeks 1926. Aquarel: Jan. Verheul Dzn. Collectie: Stadsarchief Rotterdam,

keling op de locatie moet recht doen aan het verleden, op een moderne manier.

Voor op de locatie moet een prominent hoofdgebouw komen wat in hoofdvorm , materialen en detaillering overeenkomt met het voormalige monument en ontegenzeggelijk de herinnering hieraan oproept. Hier achter en ondergeschikt aan het hoofdgebouw is ruimte voor een aantal woningen.

De HVC, vertegenwoordigd door voorzitter Irma Camijn en bestuurslid Anna Swets, maakte gebruik van de inspraakmogelijkheid in de commissie vergadering. Zij spraken met de architect, de ontwikkelaar en mensen van de gemeente. Zij hebben aangegeven dat het plan zoals het er lag de instemming van de Historische Vereniging had, omdat de sfeer van de 's Gravenweg bewaard bleef, omdat de woningen aan de weg in de stijl van de oude boerderij gebouwd zouden worden. 'Ons voorbehoud was, dat er geen wijzigingen aangebracht moesten worden, indien de kosten tegen zouden vallen', aldus mevrouw Camijn. 'Wijzigingen die het karakter aan zouden tasten.

Wij houden u op de hoogte van verdere ontwikkelingen.

JOHAN VAN OLDEBARNEVELT EN CAPELLE

Op 3 augustus 1574 bracht prins Willem van Oranje een bezoek aan Capelle aan den IJssel. Het was in het begin van de tachtigjarige oorlog. De Spanjaarden hadden weliswaar het beleg van Leiden eerder opgeschort, maar op 25 mei hadden ze de oude stellingen om de stad weer ingenomen. Daarmee hadden ze het Leidse stadsbestuur verrast.

Willem van Oranje had ze er al voor gewaarschuwd. En hij had ook al een plan

bedacht om de stad te ontzetten. Hij kwam nu kijken hoe het werk verliep bij het doorgraven van de dijken.

Op 8 plaatsen in Rotterdam en Capelle werden gaten in de dijk gemaakt om het water richting Leiden te laten stromen. Dat werk werd geleid door de 27 jarige pas afgestudeerde jurist Johan van Oldenbarnevelt. Hij had de baan van commissaris voor het doorsteken van de dijken via een studiegenoot gekregen. In die functie moest hij overleggen met alle belanghebbenden. Dat was niet eenvoudig omdat er ook in deze regio heel veel mensen waren die trouw bleven aan de Spaanse koning. Zoals in ons volkslied ook nog altijd te horen is.

Natuurlijk moest het hoogheemraadschap van Schieland instemmen. Maar er waren ook veel eigenaren/boeren die het niet leuk vonden dat hun land in de oogsttijd onder water kwam te staan. Er moesten schaderegelingen getroffen worden. Maar de oorlogskas van de Staten van Holland was regelmatig leeg. Namens prins Willem waren er belangrijke militairen die meedachten.

Johan van Oldebarnevelt had pech. Er was die zomer weinig water in de rivier. En om het water bij Leiden te krijgen was er eigenlijk een harde zuidwesten wind nodig. Maar die was er ook niet. Het water dat wel binnen stroomde werd tegengehouden door een dijk bij Zoetermeer . Ook dat moest daar eerst worden opgelost met het Hoogheemraadschap van Delfland. Daardoor was het water pas eind september bij Leiden hoog genoeg.

Maar het hielp wel want de Spanjaarden vertrokken en Leiden was bevrijd. Daarmee was de klus niet klaar. De betrokken Hoogheemraadschappen waren hoogst ontevreden over de manier waarop het ondergelopen land was achtergelaten. Ze schreven daarover een klaagbrief aan de Staten van Holland.

In Capelle aan den IJssel is lang een Johan van Oldebarneveltstraat geweest. Maar de gemeenteraad heeft die straat later omgedoopt tot de huidige Raadhuisstraat.

Wim van den Bremen

Bronnen:

- Ben Knapen, De man en zijn staat.
  Wikipedia.

KLEUTERSCHOOL PRINSES MARGRIET

In de oprichtingsvergadering van de afdeling Capelle aan den IJssel van de Vereniging ter bevordering van het Volksonderwijs (VO), vrijdag 3 december 1926, wordt voor het eerst gesproken over het oprichten van een *'bewaarschool'*. Het blijft echter bij een voorstel! In 1932 komt bij VO de vestiging van een openbare 'bewaarschool' opnieuw aan de orde. Maar ook nu gaat het niet door. Dit met name als gevolg van spanningen binnen het lokale VO-bestuur, de economische crisis en tegenwerking van B&W en de gemeenteraad.

Kort na de Tweede Wereldoorlog, in de laatste maanden van 1945, is er opnieuw aandacht voor het oprichten van een 'bewaarschool'. Dat blijkt dan uit een actie van een aantal neutrale en initiatiefrijke Capellenaren, die 'op Dorp' en in de Oude Plaats met een lijst langs de deuren gaan om steunbetuigingen te verzamelen. Tegelijkertijd worden de namen genoteerd van kleuters die qua leeftijd in aanmerking komen voor de op te richten 'neutrale kleuterschool'. De bezochte ouders zijn in het algemeen positief en ervan overtuigd dat een kleuterschool zeer nuttig is voor hun kind. Slechts een enkeling ziet de kleuterschool als een faciliteit voor moeders die niet op hun kinderen willen passen! De als positief geregistreerde ouders krijgen begin mei 1946 een uitnodiging voor een vergadering om *'teneinde te geraken tot de oprichting van een bewaarschool'*, welke op vrijdag 24 mei wordt gehouden in de Openbare Lagere School I 'op Dorp'. De oproep komt van de lokale afdeling van 'Nederlands Volksherstel' (NVH, 1944-1948), een hulporganisatie in Herrijzend Nederland die als doel heeft: *'De bevordering van de geestelijke en lichamelijke wederopheffing van het door het oorlogsgebeuren in nood verkeerend deel van het Nederlandsche Volk'*. Vandaar dat NVH het initiatief neemt tot de oprichting van een kleuterschool en daarvoor het voorbereidende werk verricht. NVH verklaart tegelijkertijd zich te zullen terugtrekken zodra een voorlopig schoolbestuur is gevormd. Dat tussentijdse bestuur is de volgende dag al een feit, waarna het in de eerstvolgende vergadering van maandag 3 juni 1946 als blijvend in stand wordt gehouden. Het zijn autohandelaar Arie Rolloos (Arie Willem, 1915-1992), gemeentearchitect Johan van Tubergen, belastingconsulent Willem van Cappellen, bakker Kees van de Watering (Cornelis, 1911-1990), bakker Dirk van de Watering (Dirk Jan, 1914-2000), gasfitter Willem van Vianen (Willem Johannes, 1915-1987) en mevrouw Pietertje Leentvaar-Visser (1907-2005). In dezelfde vergadering wordt om verschillende redenen besloten de school de vorm van een stichting te geven met de naam 'Stichting Kleuterschool Prinses Margriet'. Dit naar de op dat moment jongste prinses die op 19 januari 1943 in Ottowa (Canada) is geboren en een tijdgenoot van de kleuters die de school straks gaan bezoeken. Het inmiddels definitieve bestuur verschijnt vervolgens op 10 juli 1946 bij notaris Jan Drapers (1889-1970), wonende en kantoorhou-

dende Dorpsstraat 34, voor het ondertekenen van de 'Acte van Oprichting van de Stichting'. Getuigen zijn zifter (vervaardiger van zeven) Willem Goudriaan en ijzerwerker Wouter Schouten. In de acte wordt onder andere vastgelegd dat 'comparant' Rolloos als voorzitter is aangewezen, Van Cappellen als secretaris, Dirk van de Watering de penningen gaat beheren en het aanvangskapitaal *f* 50,00 bedraagt. De overige bestuursleden worden als 'gewoon lid' aangemerkt.

Na de officiële oprichting van de Stichting kan het bestuur pas echt aan de slag. Als eerste neemt men zich voor nog voor het einde van jaar 1946 met de school van start te gaan. Tegelijkertijd worden acties opgestart om de benodigde financiën binnen te halen. Vervolgens wordt 'op Dorp' en in de Oude Plaats een collecte gehouden die een bedrag van *f* 581,25 opbrengt. Daarnaast vraagt het bestuur bij de gemeente een subsidie aan tot een bedrag van *f* 2.235 per jaar. De gemeenteraad besluit echter een subsidie toe te kennen van slechts *f* 6,00 per kind, wat neerkomt op een bijdrage van *f* 250 à *f* 300 per jaar, een bedrag dat geen zoden aan de dijk zet. Een voorstel om een deel van het batig saldo van de Luchtbeschermingsdienst aan de Stichting toe te wijzen haalt het niet. Wel krijgt het bestuur een toezegging van *f* 100 van de Diaconie van de Nederlands Hervormde Kerk. Initiatiefnemer 'Nederlands Volksherstel' laat het in eerste instantie afweten, maar komt na meerdere verzoeken en met veel moeite uiteindelijk toch met een bedrag van *f* 2000 op de proppen. Het werven van donateurs à *f* 1,50 per jaar leverde rond de oprichting ruim *f* 150,00 op.

Een oud koetshuis als tijdelijk onderkomen

Een eveneens belangrijk punt is een pand waarin de kleuterschool (men spreekt ineens niet meer over 'bewaarschool') kan worden gevestigd. De bouw van een nieuw schoolgebouw komt in ieder geval te duur uit. Gezocht moet worden naar een bestaande accommodatie. Het is in eerste instantie 'Volksherstel' die met een voorstel komt. Het gaat om een leegstaande stal van Pieter Verburg (1864-1948) direct naast zijn woning aan de Tuinstraat 15 'op Dorp', die alleen al om het geschikt te maken als schoolgebouw voor minstens

Het koetshuis van mevrouw Van Walsum waar van november 1946 tot juli 1948 kleuterschool Prinses Margriet was gevestigd. Links de woning van boer Reijer de Hollander Dorpsstraat 163, heden in gebruik als 'Dorpshuis' bij de 'Hervormde Wijkgemeente Dorpskerk'. De foto uit de collectie van de HVC-Beeldbank is van 28 maart 1969.

ƒ 3.500 moet worden verbouwd. Nadat is vastgesteld dat er voor een verbouwing (nog) niet voldoende geld beschikbaar is, dient zich onverwacht een oplossing aan. Die komt van de welwillende weduwe Van Walsum-van Cappellen (Ariaantje, 1865-1949), de moeder van de bekende burgemeesters Arnold (Arnoldus, 1890-1957) en Gerard van Walsum (Gerard Ewout, 1900-1980). Zij stelt tijdelijk en kosteloos haar koetshuis 'op Dorp' beschikbaar. Deze flinke houten wagenschuur staat schuin tegenover haar woning, te weten het 'Schouthuis' aan Dorpsstraat 168. Maandag 4 november 1946 is het zover dat het koetshuis als kleuterschool in gebruik kan worden genomen. Ruim voor die tijd zijn door de tegen een jaarsalaris van ƒ 1.000 benoemde kleuterleidster - mejuffrouw Van Helden – samen met het bestuur de noodzakelijke voorbereidingen getroffen en heeft zij de nodige leermiddelen kunnen bestellen. De school gaat in het geïmproviseerde onderkomen van start met 51 leerlingen, het schoolgeld bedraagt ƒ 0,30 per week, per kind. Zitmeubilair is om financiële redenen voorlopig nog niet beschikbaar, de kinderen moeten daarom van huis een eigen stoeltje of krukje meenemen. Tafeltjes worden gemaakt van planken en schragen.

Naar de Tuinstraat

Al meteen na het betrekken van het koetshuis gaat het actieve schoolbestuur naarstig op zoek naar voldoende geld voor de verbouwing van de 'koeienstal' van oud-veehouder Verburg. Een verbouwing die vanwege de precaire financiële situatie door het bestuur zelf, samen met ouders en andere vrijwilligers, in de avonduren en op zaterdagmiddagen wordt uitgevoerd. De met horten en stoten binnenkomende financiën worden alleen aangewend voor het aanschaffen van bouwmateriaal. Om ook meubilair en de nodige leermiddelen te kunnen aanschaffen wordt in de het gebouw van de Openbare Lagere School (OLS I) aan de Dorpsstraat een bazaar gehouden met een netto-opbrengst van ƒ 3.000. Verder worden door het bestuur enkele loterijen georganiseerd. De toneelgroep van 'Oranjevereniging Het Slot 5 mei 1945' geeft een toneelavond

Kleuterschool Prinses Margriet rond 1951 aan de Tuinstraat, de kleuters spelen onder toezicht van de leidsters Titia Hoogerwaard en mejuffrouw Van Helden. Het huis links van het lokaal werd bewoond door het gezin van schipper en huisbaas Teunis Verkaik. Foto: collectie HVC-Beeldbank.

ten bate van de kleuterschool. Opgevoerd wordt een klucht in drie bedrijven, getiteld 'De big van het 168e'met een recette van *f* 172,—. Ook de Christelijke Gemengde Zangvereniging 'De Lofstem' draagt met de opbrengst van een uitvoering een steentje bij. Ontelbaar zijn de aan het gemeentebestuur verstuurde brieven met het verzoek om een verhoging van de subsidie, echter allen zonder resultaat. In juli 1948 is het zover dat het gehuurde gebouw aan de Tuinstraat in gebruik kan worden genomen. De belangstelling is inmiddels zo groot dat tegen *f* 5,— per week een hulpleidster wordt aangetrokken, te weten Titia Hoogerwaard (Teuntje 1934- 2011). De teller staat dan op 60 kleuters en die zitten en spelen dan eigenlijk in een overvol en te klein lokaal. Tegelijkertijd wordt een leerlingenstop ingesteld en ontstaat er een wachtlijst. Voor de kleuters die in de Oude Plaats wonen wordt geregeld dat zij als groep naar school kunnen komen. Elke schooldag verzamelen ze zich om 8.30 en om 13.00 uur, bij het 'gasgebouw' aan de Plantsoenstraat. Vanaf dit dienstgebouw van het Rotterdamse G.E.B. lopen zij onder leiding van één van de leidsters, die bij toerbeurt dienstdoen, tweemaal per dag in rij via de Dorpsstraat heen en terug naar school. Behalve op woensdag, dan zijn de kinderen 's middags vrij. Omdat de smalle Dorpsstraat de enige oost-westverbinding is voor gemotoriseerd verkeer, kan het er gedurende de gehele dag erg druk zijn. Daarom wordt om de groep tijdens de tocht bij elkaar te houden door het bestuur een stevig lang touw aangeschaft met om de halve meter een dubbele lus die tijdens de wandeling naar en van school stevig moet worden vastgehouden.

De kleuters van 'Prinses Margriet ', in rij even voorbij Dorpsstraat 56, op weg naar hun school 'op Dorp'. Foto: collectie Paul Weyling.

Een tweede lokaal

Het bestuur wil vanwege de grote belangstelling het schoolgebouw - dat sinds maart 1949 gehuurd wordt van een nieuwe eigenaar, te weten schipper Teunis Verkaik (1898-1974) - zo snel mogelijk uitbreiden en gaat op zoek naar geld en mogelijkheden. Maandenlang staat de voorgenomen uitbreiding hoog op de agenda van de bestuursvergaderingen, ook burgemeester en wethouders denken mee. Hoewel de ruimte krap is wordt besloten - het is inmiddels juli 1950 - een lokaal tegen de oostzijde van het bestaande klaslokaal aan te bouwen. Het aantal leerlingen zou dan met 40 kunnen worden uitgebreid tot in totaal

100(!). Ook nu is de financiering weer een struikelblok. Positief is wel dat de jaarlijkse gemeentelijke subsidie inmiddels op *f* 15,— per kind staat en nog in 1950 met *f* 5,— zal worden verhoogd. Daarnaast gaat de gemeente 40% van het salaris van de leidsters vergoeden. Voldoende geld om de aanbouw te realiseren is er echter niet. Daarom wordt bij de lokale Coöperatieve Boerenleenbank aan de Kerklaan een lening afgesloten. In verband daarmee wordt bij de Burgerlijke Stand geïnformeerd naar het aantal tussen 1945 en 1949 geboren kinderen waarvan wordt verwacht dat zij de school gaan bezoeken. De uitkomst geeft hoop voor de toekomst. Het realiseren van een tweede lokaal, zo vinden bestuur, gemeente en bank, is volkomen gerechtvaardigd. Tegelijkertijd stelt men tevreden vast dat door de verwachte groei van het aantal leerlingen de inkomsten zullen stijgen en de lasten zullen dalen. Na het fiat van de bank wordt bij enkele aannemers om een offerte gevraagd, waarna de laagste inschrijver op 11 december 1950 met de uitbreiding aan de slag gaat. Ook nu helpen bestuursleden en andere vrijwilligers mee om het tweede lokaal zo snel mogelijk in gebruik te kunnen nemen. Helaas ontbreekt het geld voor een deel van de inrichting en de salarissen van december. Daarom wordt er een 'oliebollenactie' op touw gezet, waarbij op Oudejaarsdag, in de om niet beschikbaar gestelde bakkerij van Henk Roos (Hendrik, 1891-1962) aan de Plantsoenstraat, een tiental 'moeders' op van het G.E.B. geleende gastoestellen, aan het oliebollen bakken slaan. Het traditioneel op oudejaarsavond te eten kermisgebak wordt door de 'vaders' lopend of per fiets bij de mensen thuis te koop aangeboden of afgeleverd. De oliebollen blijken niet aan te slepen. Om aan de grote vraag te kunnen voldoen moeten de moeders zelfs tot een uur of tien 's avonds alsmaar nieuw beslag maken en bollen bakken. Dit terwijl de vaders tot kort voor de jaarwisseling moeten doorgaan met het bezorgen van de decemberlekkernijen. De actie blijkt zo'n succes, dat er ten behoeve van de school ook bij volgende jaarwisselingen weer duizenden oliebollen worden gebakken. Al op 19 februari 1951 kan het nieuwe klaslokaal officieel worden geopend. Vrijwel meteen komen er 30 leerlingen bij, waarmee het totaalaantal op 97 komt. Tegelijkertijd worden een leidster en een hulpleidster aangetrokken - Neelie Smit en juf Ina (Clasina Maria van Harten, 1936), waarna 'Prinses Margriet' totaal vier leerkrachten telt. Helaas moet mejuffrouw Van Helden in september 1951 haar werk op dringend doktersadvies staken. Totdat in de vacature van hoofdleidster is voorzien neemt Titia Hoogerwaard op verzoek van het bestuur de leiding op zich. Intussen worden in die begin jaren '50 in de bovenzaal van het café van Arie van

De leidsters Ina van Harten, Neelie Smit en Titia Hoogerwaard voor de school aan de Tuinstraat. Foto: Jaap de Gier, collectie HVC-Beeldbank.

Klassenfoto, gemaakt in 1954 op het plein voor de school aan de Tuinstraat. Op de achtergrond de woning van de familie Verkaik. Foto collectie HVC-Beeldbank.

der Graaf aan de Dorpsstraat 38 en in café 't Centrum van Piet (Pieter Jan, 1912-1996) en Gerard Oudenaarden (1912-1999) aan de Nijverheidstraat 204 meerdere toneelavonden georganiseerd. Niet alleen om inkomsten te verwerven, maar ook om de donateurs te plezieren. Daarnaast doet het bestuur voortdurend een financieel beroep op verschillende instanties en vraagt meerdere keren het gemeentebestuur haar subsidiebeleid te herzien. Om geld te besparen voeren bestuur en ouders in vrije tijd vrijwillig onderhouds- en herstelwerk uit aan gebouw, inrichting en leermiddelen.

Bidden en danken

Na het noodgedwongen afscheid van mejuffrouw Van Helden fungeren meerdere leidsters korter of langer als hoofd. Enkele daarvan krijgen een tijdelijke aanstelling. Juist in die tijd ontstaat er kritiek op het dagelijks 'bidden en danken' bij aanvang en einde van de lessen. Eerder, in 1947, had ook 'Volksherstel' hiertegen al bezwaar gemaakt. Aanleiding voor de discussie is dat de afspraken die hierover met de leidsters zijn gemaakt slechts gedeeltelijk worden nagekomen. Financieel gezien is het 'bidden en danken' belangrijk vanwege de subsidie van de kerk. Echter, het zijn vooral de ouders die veel waarde hechten aan de gebeden 's morgens en 's middags, waarvoor de leidsters niet altijd de juiste woorden kunnen vinden. Het in eerste instantie verdeelde bestuur besluit vervolgens de wens van de meeste ouders te respecteren en stelt een bindend regelement en rooster op. De leidsters gaan daarmee akkoord en de penningmeester is blij.

Naar de Dorpsstraat

In juni 1954 stelt Capelle's burgemeester Jacob van Dijk (1911-1999) het schoolbestuur voor de Openbare Lagere School (OLS I) aan de Dorpsstraat 153 als kleuterschool in te richten. Het uit 1899 stammende gebouw komt beschikbaar als gevolg van de verhuizing van OLS I naar een nieuw gebouw aan

de Rozenburcht 82 in het Uitbreidingsplan 't Slot waarvoor de 1e paal op zaterdag 29 november 1953 is geslagen. Het bestuur - voorzitter Kees van de Watering, secretaris Willem van Vianen, penningmeester Dirk van de Watering en de leden Jan Boudestein (1909-1981). J. Rozenbrand, Leen van Toledo (Leendert, 1913-1994) en Jan Weyling (1920-2002) - is meteen 'in' voor het onverwachte voorstel. Dit omdat het dan 55-jarige schoolgebouw veel ruimer en hoger is dan het bestaande aan de Tuinstraat. Bovendien is het gunstiger en centraler gelegen. Het bestuur schrikt bij een oriënterend bezoek aan het gebouw, dat maar liefst vijf lokalen telt, wel van de slechte staat waarin het verkeerd. Er is sprake van een verzakt, koud, bedompt, vochtig, somber en donker verwaarloosd pand, waaraan jarenlang alleen calamiteitenonderhoud is uitgevoerd. Kortom er moet stevig worden verbouwd, hersteld en opgeknapt. Vrijwel meteen na het besluit: *'We gaan ervoor!'* wordt gestart met het maken van plannen en andere voorbereidingen, zodat meteen met de werkzaamheden kan worden gestart als het gebouw vrijkomt. Om een en ander te financieren moet het bestuur wel op het benodigde geld uit. En dat komt er, niet in de laatste plaats door de enorme steun van de burgemeester en de gemeenteraad, maar ook particulieren springen bij. Maandag 15 november 1954 is het zover dat de OLS I naar de Rozenburcht verhuist, waarna het oude schoolgebouw twee dagen later aan het bestuur wordt opgeleverd. Dat gaat meteen aan de slag met vooral breekwerk, terwijl de firma A. van de Watering start met het metseltimmer- en elektriciteitswerk en later de stoffering. Schildersbedrijf M. van Wijk verzorgt het schilderwerk. Beide Capelse bedrijven verdienen geen cent aan de klus, waaraan naast de bestuursleden ook door ouders en andere vrijwilligers met man en macht wordt gewerkt. Het karwei wordt in vijf weken, een recordtijd, geklaard.

Het schoolgebouw Dorpsstraat 153 half november 1954, kort nadat de Openbare Lagere School (OLS I) is verhuisd naar een nieuw gebouw aan de Rozenburcht en met de verbouwing tot kleuterschool is gestart. Foto: collectie HVC-Beeldbank.

De opening

Na ruim 6 jaar aan de Tuinstraat te hebben vertoefd is het op woensdagavond 22 december 1954 zover dat het schoolgebouw aan de Dorpsstraat in gebruik kan worden genomen. De officiële opening wordt verricht door burgemeester Van Dijk. Met een stevige ruk aan een touw trekt hij een grote vlag weg, waardoor de naam van de school tevoorschijn komt, die in rode ijzeren letters op de stralend witte voorgevel is aangebracht. Direct na de openingshandeling worden genodigden door het gebouw rondgeleid. Het omvat 2 leslokalen die door een gedeeltelijk glazen schuifwand van elkaar zijn gescheiden, een speellokaal; een gang met kledinghaken aan de wand en de toiletten, een hal en twee tot vergaderruimte omgebouwde lokalen die afzonderlijk maar ook gezamenlijk gebruikt kunnen worden. Zowel de leslokalen als de vergaderruimten worden verwarmd door grote kolenkachels. Voorzitter Kees van de Watering vertelt de gasten tijdens de rondgang dat alles er 36 uur eerder nog uitzag als een vuile en rommelige werkplaats: *'Maar dat dankzij de hulp van een legertje dames onder leiding van de alom bekende 'Vrouw van IJzeren'* (Aagje van IJzeren-Kortlever 1880-1973) *het gehele gebouw in korte tijd netjes is schoongemaakt.'* Burgemeester Van Dijk feliciteerde het schoolbestuur met het bereikte resultaat: *'Ruim een maand geleden nog een verouderd, donker en verwaarloosd schoolgebouw en thans, dankzij de inzet van bestuur, vrijwilligers en de financiële steun van de gemeenteraad, een helder en fris kleuterverblijf dat zelfs van een kinderkeukentje met een echte aanrecht is voorzien Wij kennen de activiteit en gedrevenheid van het schoolbestuur nog van vroeger'*, aldus Van Dijk, *'maar wat hier is gepresteerd mag verbazingwekkend worden genoemd.'* De burgemeester ziet in de metamorfose van het gebouw een overeenkomst met de ontwikkeling van het kleuteronderwijs in Capelle. *'Keer op*

De voorgevel van de school, kort voor de openingshandeling met de vlag nog voor de letters van de naam. Foto: collectie HVC-Beeldbank.

keer is de gemeentelijke subsidie verhoogd, waardoor onder andere de kleuterschool geen bewaarschool meer is, maar een school met pedagogisch kleuteronderwijs', zo vervolgt de burgemeester, die hoopt *'dat ouders daarom hun kinderen zoveel mogelijk hierheen zullen sturen en dat men om de school te steunen lid of donateur wordt, ook al heeft men geen kinderen in de kleuterschoolleeftijd meer.'* Bijzonder is ook de toespraak van de schoolopziener van het kleuteronderwijs mejuffrouw A.M.G.H. Clemens, zij geeft aan: *'Eigenlijk horen kleuters bij moeder! Maar die heeft het meestal te druk en kan in de huidige gecompliceerde tijd niet alles meer aan de kleintjes bijbrengen wat ze weten willen en kan ze ook niet voldoende gelegenheid geven om bezig te zijn.'* Clemens vergelijkt vervolgens de 'nieuwe' school met schoolgebouwen van vroeger: *'Lange donkere gangen en matglas in de vensters. Het kind wil echter in normale gezinsomstandigheden leven op school, het kind* wil bezig zijn, bijvoorbeeld moedertje spelen of een keukentje.' De schoolopziener weet hoe moeilijk het bestuur het heeft gehad sinds de oprichting in 1946': *'een veel te lage gemeentelijke subsidie, daarbij afhankelijk van liefdadigheid, en gehuisvest in slechte gebouwen. Mijn haren rezen te berge tijdens mij bezoek aan het eerste gebouw zes jaar geleden. En nu'*, zo vindt Clemens, *'is het heerlijk deze avond in dit lichte en gezellige gebouw aanwezig te zijn. Hulde voor het enthousiasme van het schoolbestuur voor Het Kind, het heeft mij getroffen.'* Voorzitter Kees van de Watering maakte hierna de opmerking; *'Dat het schoolbestuur is gelijk een kruiwagen. Als je die laat staan doet hij niets en gebeurt er ook niets. Maar als het gemeentebestuur die kruiwagen aanpakt en even optilt, dan rijdt hij en kan er veel verzet worden.'*. De heer W. van Eijl, voorzitter van de plaatselijke E.H.B.O-vereniging en huurder van de vergaderlokalen, biedt na deze woorden een verbandkist aan voor de kleuterschool wel-

Burgemeester Van Dijk verricht hier de openingshandeling. Links van Van Dijk, secretaris Willem van Vianen, rechts van hem voorzitter Kees van de Watering en kleuterleidster Titia Hoogerwaard. Foto: collectie HVC-Beeldbank.

ke door de voorzitter in grote dank wordt aanvaard *'omdat men zoiets nog niet rijk is maar wel dikwijls nodig zal hebben.'* Nadat voor de tweede keer koffie met gebak is geserveerd (wat wil je met 2 bakkers in het bestuur) slaakt voorzitter Kees van de Watering een zucht van verlichting en deelt de aanwezigen mede *'dat het de laatste maanden zeer veel avonden erg laat is geworden - soms werd er tot diep in de nacht gewerkt – en daarom op deze avond nu eens op tijd naar bed te willen gaan en onder hartelijke dank voor uw aanwezigheid de avond om tien uur te willen sluiten.'*
De volgende dag is het opnieuw feest op school, nu voor de kleuters die 's morgens met de leidsters Titia Hoogerwaard en Neelie Smit de ingebruikname van de nieuwe school vieren en 's middags Kerstfeest houden waarbij ook moeders aanwezig zijn. Al kort na het begin van het middagprogramma verschijnt groepscommandant der Rijkspolitie H. Timmermans in de deuropening. Hij sommeert vriendelijk en beslist de leidsters de Kerstviering te beëindigen. Dit in verband met de zware noordwesterstorm die gepaard gaat met windstoten van orkaankracht en een extreem hoge waterstand in de Hollandsche IJssel', welke op dat moment bijna de hoogte van die van de rampnacht van 1 februari 1953 heeft bereikt. Daarnaast adviseert Timmermans de aanwezige moeders die langs de dijk of in de Oude Plaats wonen zich zo snel mogelijk met hun kind naar huis te begeven en vraagt ook de kinderen waarvan geen ouder aanwezig is thuis te brengen. Het wordt een barre tocht, het water van de IJssel is door storm en springtij zo'n twee meter hoger opgestuwd dan normaal en staat tot ongeveer 40 centimeter onder de kruin van de dijk. Ter hoogte van de grote lasloods in aanbouw, waar bouwvakkers proberen drijvende bouwmaterialen te bergen, spoelt veel stellinghout tegen de dijk dat zich als kruiend ijs, schots en scheef op het wegdek verzameld. De moeders, die zich met een of meer kin-

Burgemeester, bestuur en leidsters na de feestelijke opening. V.l.n.r. burgemeester Jacob van Dijk, bestuursleden Willem van Vianen, Jan Weyling, Jan Boudestein, Kees van de Watering, Dirk van de Watering en de leidsters Neelie Smit en Titia Hoogerwaard. Foto: collectie HVC-Beeldbank.

deren, voorovergebogen tegen de wind en hevige windstoten zich een weg moeten banen, hebben daarbij ongetwijfeld nog de rampnacht van ’53 in het achterhoofd en zullen zich grote zorgen hebben gemaakt. Gelukkig komt iedereen heelhuids thuis en gaat de storm al snel liggen.

De school in bedrijf met naast de kleuters en op de rug gezien de leidsters Titia Hoogerwaard en Andrea Erkelens. Foto: collectie Paul Weyling.

Meer financiële armslag

Al in september 1954, drie maanden voor de opening van de school ‘op Dorp’, ontvangt het bestuur van het gemeentebestuur bericht over een nieuwe subsidieverordening, die op 1 januari 1955 ingaat. Een en ander houdt in dat de gemeentelijke bijdrage wordt verhoogd tot *f* 30,— per kind per jaar. Daarnaast wordt de vergoeding op het salaris van (alleen) bevoegde leidsters gesteld op 50%. Een werkelijk mooi resultaat waarvoor jarenlang strijd is gevoerd. Met het in werking treden van de nieuwe kleuteronderwijswet van minister Cals op 1 januari 1956 wordt het kleuteronderwijs voor eindelijk als volwaardig onderwijs gezien en worden tot genoegen van het bestuur de salariskosten voor ‘hun’ kleuterschool voortaan geheel door het Rijk vergoed. De wet regelt naast de financiële ook de onderwijsinhoudelijk zaken. Leidsters bijvoorbeeld, moeten nu een diploma hebben en de hoofdleidsters een aanvullende opleiding volgen. Tegelijkertijd wordt de gemeente verantwoordelijk voor het onderhoud van het gebouw en de gemeentelijke subsidie uitgebreid met een bepaald bedrag per kleuter dat bestemd is voor leermiddelen. Verder wordt de eis gesteld dat er een volledige boekhouding wordt bijgehouden, inclusief begroting, kostenspreiding, enz. Met dit alles zijn in ieder geval de vele jarenlange geldzorgen van het bestuur voorbij. Een en ander betekent wel een behoorlijk taakverzwaring voor de in 1956 aangetreden penningmeester Jan Weyling, die naast de boekhouding ook de salarisadministratie moet uitvoeren. Een taak die hij ruim 24 jaar zou vervullen.

Naar de Slotlaan

De groei van Capelle maakte het noodzakelijk op zoek te gaan naar een onderkomen in het ‘Uitbreidingsplan ’t Slot’. Daar, ten noorden en ten westen van de Oude Plaats, vestigen zich eind jaren ’50 veel jonge gezinnen met kinderen en het einde van de groei van de wijk die Middelwatering zo gaan heten is nog niet in zicht. Daarnaast laat de conditie van het oude in 1954 verbouwde schoolgebouw aan de Dorpsstraat te wensen over. Oude klachten die zich ook in de OLS I tijd voordeden steken opnieuw de kop op. De toenemende ver-

keersdrukte op de Dorpsstraat is eveneens reden te verkassen naar het woongebied van het overgrote deel van de leerlingen, die in een alsmaar groter wordende groep nog steeds tweemaal per dag heen en weer naar de school ‘op Dorp’ lopen. Het gemeentebestuur denkt mee en geeft haar volle medewerking aan een verhuizing naar het ‘Uitbreidingsplan ’t Slot’. Aan de Slotlaan komen namelijk de noodgebouwen vrij van de *‘J.C. de Glopper-school voor ULO’*, welke in september 1959 verhuist naar een nieuw gebouw aan de Rozenburcht. Kleuterschool Prinses Margriet krijgt daarmee de beschikking over twee houten noodgebouwen: een met drie lokalen die 1956 is gebouwd en een met twee van 1957. Voor de gebouwen worden betrokken laat de gemeente beide panden zowel binnen als buiten schilderen, ook wordt het sanitair aangepast, het plein tussen de gebouwen uitgebreid en een grote zandbak gerealiseerd. Op 1 november 1959 is het zover dat kan worden verhuisd. In diezelfde tijd gaan er stemmen op de neutrale Kleuterschool Prinses Margriet ‘openbaar’ te maken. Het schoolbestuur, gesteund door een meerderheid van de gemeenteraad, is hier vierkant tegen. Dit omdat zij dan geen zelfstandige beslissingen meer mag nemen en de zeggenschap over de school bij het gemeentebestuur komt te liggen. Bij Volksonderwijs blijft echter de wens bestaan een eigen openbare kleuterschool te stichten.

Bij de opening van de school aan de Slotlaan werd trots de nieuwe schoolvlag getoond. V.l.n.r. penningmeester Jan Weyling, de leidsters Anneke van Schaik, Bep Schipper en Elly Breel, voorzitter Kees van de Watering en secretaris Willem van Vianen. Foto: collectie Paul Weyling.

De houten noodgebouwen van kleuterschool ‘Prinses Margriet’ aan de Slotlaan op 30 mei 1962, op de achtergrond het winkelcentrum aan het Slotplein in aanbouw. Foto: collectie HVC-Beeldbank.

Inval kleuterleidster Dit Weyling-Krijgsman met ‘haar’ kleuters in een van de lokalen van de school aan de Slotlaan. Foto: collectie Paul Weyling.

Bovendien vindt VO de neutrale kleuterschool, die men eerder uit pragmatische overwegingen steunde, niet meer noodzakelijk. Met een handtekeningenactie wordt door VO geprobeerd steun te krijgen voor een openbare kleuterschool. Een initiatief dat uit vrees voor concurrentie door het bestuur en sympathisanten van Kleuterschool Prinses Margriet wordt tegengewerkt. Daarmee komt een einde aan een jarenlange heel goede verstandhouding tussen de neutrale kleuterschool en het openbaar onderwijs.

Een nieuw stenen schoolgebouw

Kort na de ingebruikname van de noodgebouwen aan de Slotlaan worden al plannen gemaakt voor het bouwen van een eigen nieuw stenen schoolgebouw in het Uitbreidingsplan 't Slot. Het wordt een 'Muwi-systeemschool voor kleuteronderwijs' in de nog jonge Dichtersbuurt, die gebouwd gaat worden tussen de Henriette Roland Holsstraat en de Vondellaan, tegenover de zes woningen De Genestetstraat 12 t/m 22. Dit onder protest van de omwonenden die bij de koop van hun woning is beloofd dat de strook grond waar de school wordt gebouwd groen blijft. Ondanks de onvrede gaat in augustus 1963 de eerste paal de grond in. Voor dit nieuwe gebouw betrokken kan worden, moet er echter nog een keer verhuisd worden. Dit omdat de gemeente met ingang van het schoolseizoen 1963/1964 de 5-klassige noodschool aan de Slotlaan heeft toegezegd aan de Stichting voor christelijk individueel onderwijs voor de IJssel- en Lekstreek 'Bethel en Pniël' en de openbare school voor bijzonder lager onderwijs. Per 1 augustus 1963 wordt verkast naar 3 lokalen in een noodgebouw van voorheen de Hervormde lagere Dr. J.H. Gunningschool aan de Jacob van Ruysdaelsingel. Op 1 juli 1964 is het zover dat de Kleuterschool Prinses Margriet het 3-klassige schoolgebouw aan de Vondellaan 28 feestelijk in gebruik kan nemen. Daarmee komt er een einde aan een periode waarin drie keer is verhuisd en vijf jaar lang les moest worden gegeven in eenvoudige noodgebouwen. Pas een half jaar later, op 7 december 1964, wordt bij raadbesluit van 7 december 1964 het schoolgebouw aan de 'Stichting Kleuterschool Prinses Margriet' officieel in gebruik gegeven.

Het schoolgebouw aan de Vondellaan, gezien vanaf de De Genestetstraat. Foto collectie HVC-Beeldbank.

Capelse Schoolvereniging

In 1985 wordt de 'Wet op het basisonderwijs' ingevoerd en kleuter- en lagere scholen samengevoegd tot een nieuwe onderwijsvorm voor kinderen van 4 tot 12 jaar: de 'basisschool'. De kleuterklassen en de klassen 1 tot en met 6 van de lagere school verdwijnen. Daarvoor in de plaats komen een onderbouw en een bovenbouw, verdeeld over de groepen 1 tot en met 8. Kinderen zijn voortaan

Het schoolgebouw van de Capelse Schoolvereniging aan de Duikerlaan in 2020. Foto: Paul Weyling.

vanaf 5 jaar leerplichtig. Kleuterschool Prinses Margriet gaat samen met de Capelse Schoolvereniging (CSV), eveneens een bijzondere neutrale school waarmee al sinds 1977 wordt samengewerkt. Deze 'CSV' is op 20 juni 1962 opgericht en sinds 1966 gevestigd in het voormalige gebouw van de Da Costa-school voor MULO aan Slotlaan 1. De fusie van de *'Stichting voor algemeen bijzonder lager onderwijs De Capelse Schoolvereniging'* en de *'Stichting voor bijzonder onderwijs op algemene grondslag Kleuterschool Prinses Margriet'* is 13 februari 1984 een feit. In 1994 vertrekt de 'CSV' naar Alkenlaan 91, een schoolgebouw dat eerder in gebruik was bij de openbare basisschool 'Het Alkennest' (voorheen dr. Jac. P. Thijsseschool). Vijfentwintig jaar later, in september 2019, verplaatst de Capelse Schoolvereniging zich naar het naastgelegen pand: Duikerlaan 402. Een volledig gerenoveerd en compleet nieuw ingericht schoolgebouw dat tot eind april 2019 in gebruik was bij de reformatorisch Eben-Haëzerschool. Het oude schoolgebouw van de CSV zal worden gesloopt om plaats te maken voor de nieuwbouw van de Eben-Haëzerschool.

Paul Weyling

Geraadpleegde bronnen:

- Cor Boef. 'Zestig jaar Volksonderwijs in Capelle aan den IJssel 1926-1986' (1987).
- Archief oud-penningmeester kleuterschool Prinses Margriet: J. Weyling †
- Archief gemeente Capelle aan den IJssel.
- Website Capelse Schoolvereniging: www.csv.nl.

OORLOGSGRAF LEENDERT MENT

Tegenover de toegang tot de oude begraafplaats aan de Nijverheidstraat staat een groen bordje met het opschrift *'Nederlandse Oorlogsgraven'*. Wat betekent dat zich daar een graf bevindt, dat is ingericht en wordt onderhouden door de *'Oorlogsgravenstichting'*. Deze aan de Zeestraat in Den Haag gevestigde organisatie beheert wereldwijd, verspreid over vijf continenten en meer dan vijftig landen, ongeveer 50.000 Nederlandse oorlogsgraven van burgers en militairen die na 9 mei 1940 gesneuveld zijn. Deze graven zijn niet alleen te vinden op Erevelden zoals in Loenen en op de Grebbeberg bij Rhenen, maar ook op gewone begraafplaatsen zoals die in Capelle-West, waar zich sinds 1949 het oorlogsgraf van Capellenaar Leendert Ment bevindt.

Leendert Ment.
Foto: collectie B. Star.

Leendert Ment (1921-1944)

De op 22 november 1921 in Krimpen aan den IJssel geboren Leendert Ment woonde sinds zijn geboorte met zijn ouders - Cees Ment (Cornelis, 1886-1972) en Elisabeth van der Graaf (1887-1977), broer Jan (1915-1998) en zijn zusters Trijntje (Trijntje Aagje, 1920-2000) en Aagje (Aagje Trijntje, 1926-1981) - in een huis aan de Boezemstraat 64 in Keeten (Capelle-West), welk adres in 1952 met behoud van het bestaande huisnummer werd gewijzigd in Van Speykstraat.

Utrechtse Asphaltfabriek NV (UAF)

Leendert werkte begin jaren '40 als machinebediener bij de Utrechtse Asphaltfabriek NV (UAF) aan de Schaardijk in Krimpen aan den IJssel, een bedrijf dat in 1895 was gestart als 'Maatschappij tot Bereiding van Koolteerproducten' en

De 'Koolteer', werkgever van Leendert Ment, gezien vanaf de Nijverheidstraat in 1947.
Foto: Jan Roovers, collectie HVC-Beeldbank.

na een fusie in 1955 met de in Uithoorn gevestigde Nederlandsche Teer- en Asphaltindustrie de naam Cindu (Chemische Industrie Uithoorn) kreeg. Door middel van het destilleren van koolteer produceerde de onderneming, die in de omgeving bekend stond als de *'Koolteer'*, onder andere pek, wegenteer, creosootolie, naftaline en benzolproducten. Producten die deels ook van belang waren voor de Duitse oorlogsindustrie.

Tewerkstelling

In de Tweede Wereldoorlog werden Nederlandse mannen te werk gesteld in de Duitse oorlogsindustrie, een deel vrijwillig, het overgrote deel gedwongen. Naarmate de oorlog vorderde werden het er steeds meer. In de zomer van 1941 werkten er al zo'n 120.000 tot 140.000 Nederlanders in Hitlers Derde Rijk. Genoemde aantallen zetten echter te weinig zoden aan de dijk, Duitsland had om de oorlogsindustrie draaiende te houden honderdduizenden *'fremdarbeiters'* nodig. Vanaf eind maart 1942 werden Nederlandse ondernemingen door de Duitsers verplicht personeel, dat in hun bedrijf kon worden gemist, aan te melden voor de *'Arbeitseinsatz'*. Veel ondernemers probeerden onder deze verplichting uit te komen door al hun werknemers als onmisbaar op te geven. De *'Generalbevollmächtigte für den Arbeitseinsatz'* nam daar echter geen genoegen mee, bedrijven moesten de door uitzending vrijgekomen arbeidsplaatsen maar vervullen met minder ervaren mensen. Technisch personeel, aldus de Duitse bezetter, waren in Duitsland harder nodig dan in Nederland! Ook de *'Koolteer'* moest personeel leveren. Vrijwillig meldde zich echter niemand. Met als gevolg dat een aantal jonge werknemers van de Krimpense onderneming, die onder leiding stond van de Duitsgezinde ir. Gijsbert Goettsch (1890-

De fabriek met op de achtergrond Wohnlager II, III en IV gezien vanaf het bedrijfsterrein in Espenhain. Leendert Ment verbleef in Wohnlager II. Foto: collectie Tagbau-Espenhain.

1958), door de Duitse instanties voor tewerkstelling in Duitsland werd aangewezen. De pechvogels, waaronder de toen 21-jarige Capellenaar Leendert Ment, kregen kort daarna een oproep zich te melden bij de het Gewestelijk Arbeidsbureau in Rotterdam. Daar werden ze medisch gekeurd en kregen te horen waar en wanneer ze moesten vertrekken.

Naar Duitsland

Ergens in augustus 1942 vertrok Leendert Ment met een aantal lotgenoten vanaf het Maasstation in Rotterdam naar Espenhain, nabij Leipzig. Daar ging Leendert aan de slag als machinebediener bij *'ASW Braunkohlen- und Großkraftwerk Espenhain'* waar bruinkool werd omgezet in onder andere koolteer, olie, gas en synthetische benzine of gestookt in elektriciteitscentrales. Een enorm fabriekscomplex, dat werd omgeven door meerdere bruinkoolgroeves. Het onvrijwillig verblijf daar moet voor Leendert een compleet nieuwe ervaring geweest zijn, nog niet eerder was hij zo'n eind van huis. Via wel teruggekeerde lotgenoten van Leendert is bekend dat de leef- en werkomstandigheden in de fabriek en bruinkoolgroeves zwaar waren. De tewerkgestelden maakten werkdagen van 12 tot 16 uur, terwijl er ook 's nachts en om de week op zondag gewerkt moest worden. Gewoond werd er met een beperkte bewegingsvrijheid in een *'Wohnlager'* naast de fabriek, in te volle barakken met beperkte sanitaire voorzieningen, slechte hygiëne en ongedierte. Vanaf 1942 werd ook het eten steeds minder en slechter. 's Morgens een niet te eten bordje onbestemde pap, een koolschijf of klef brood. s' Middags of 's avonds, nadat er steeds meer dwangarbeiders kwamen, alsmaar dunner wordende kool- of knollensoep of een meestal ongaar stuk kool of knol. Daarnaast zorgden vanaf het voorjaar van 1944 geallieerde bombardementen ook nog eens voor te weinig nachtrust.

Geallieerde bombardementen

De fabrieken waren een belangrijk doelwit voor de geallieerden. Het eerste zware bombardement op de bedrijven in Espenhain vond plaats op 12 mei 1944 en naarmate de oorlog vorderde werden dat er steeds meer. Door niet- of slecht functionerende richtapparatuur kwamen bij dit geallieerde offensief op de Duitse brandstof en elektriciteitsindustrie veel bommen naast de fabriek terecht. Ondanks deze misworpen daalde de productie van olie, gas, benzine en elektriciteit fors. Aangenomen mag worden dat Leendert en zijn lotgenoten blij waren met de geallieerde bombardementen op nazi-Duitsland en de fabriek, tegelijkertijd zullen ze doodangsten hebben uitgestaan ook getroffen te worden. Daarbij was er voor hen weinig schuilgelegenheid en hadden ze tot de bunkers die door de Duitsers op het fabrieksterrein waren gebouwd géén toegang, deze mochten alleen door eigen personeel worden gebruikt. De ongeveer 10.000 krijgsgevangenen en dwangarbeiders in Espenhain konden dan ook niet anders dan een veilig heenkomen zoeken in onderaardse gangen of in de woonbarakken en de velden op enige afstand van het fabriekscomplex. Door misworpen was het echter ook daar niet altijd veilig.

Luchtaanval

Dinsdag 12 september 1944 staken de eerste Amerikaanse militairen de Nederlandse grens over in Zuid-Limburg. De bevrijding was begonnen. Op dezelfde dag werd het fabriekscomplex in Espenhain opnieuw getroffen door een zwaar geallieerd bombardement. Hierbij verloor Leendert Ment het leven. Twee dagen later werd van zijn overlijden aangifte gedaan: *'Espenhain, 14 Sept. 1944. De machinebediener Leendert Ment, Protestant, verblijvende in Espenhain, Woonkamp II, is 12 Sept. 1944 om 11.30 uur in Espenhain, perceel 151, bij een vijandelijke luchtaanval gesneuveld. De gestorvene was geboren op 22 Nov. 1922 te Capelle* (moet Krimpen zijn), *Nederland. Vader: onbekend. Moeder: onbekend. De gestorvene was niet getrouwd. Is begraven onder schriftelijke goedkeuring van de Burgemeester van Espenhain. Voorgelezen, aangenomen en ondertekend door de ambtenaar van de Burgerlijke Stand: Vogel.'* Waarschijnlijk dezelfde dag werd Leendert door zijn vrienden verzorgd en begraven in graf nummer 15 op het nabijgelegen *'Ausländerfriedhof Flur Muckern'*. Anderhalf jaar later, op 22 januari 1946, werd nevenstaande overlijdensakte (Sterbeurkunde) opgemaakt.

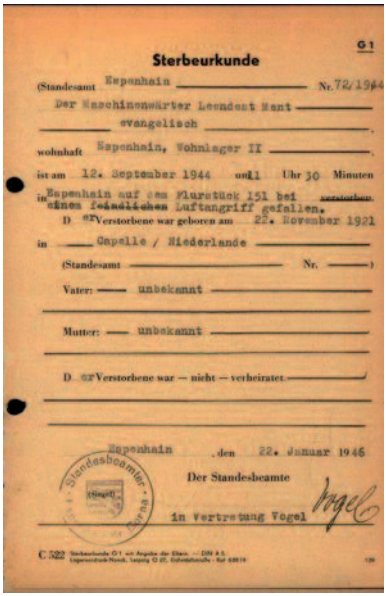

Sterbeurkunde

G 1

(Standesamt Espenhain Nr. 72/1944

Der Maschinenwärter Leendert Ment

evangelisch

wohnhaft Espenhain, Wohnlager II

ist am 12. September 1944 um 11 Uhr 30 Minuten

in Espenhain auf dem Flurstück 151 bei einem feindlichen Luftangriff gefallen.

D Verstorbene war geboren am 22. November 1921

in Capelle / Niederlande

(Standesamt Nr.)

Vater: unbekannt

Mutter: unbekannt

D Verstorbene war — nicht — verheiratet

Espenhain, den 22. Januar 1946

Der Standesbeamte

in Vertretung Vogel

Vogel

In het ongewisse

De ouders van Leendert bleven lang in het ongewisse over het lot van hun zoon. Bekend is dat het 'Bureau voor Evacuerings-, Repatriërings- en Verzor-

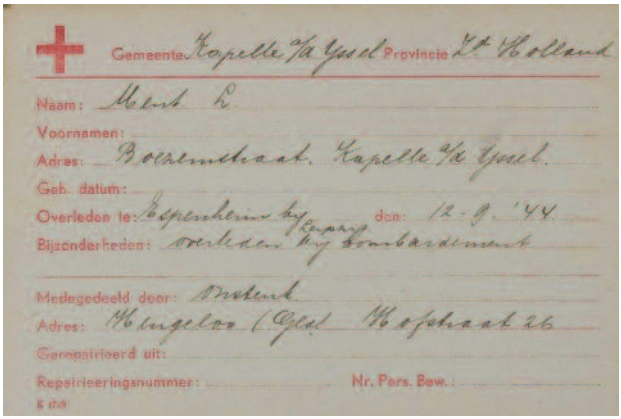

Gemeente Kapelle a/d Yssel Provincie Z.-Holland

Naam: Ment L.

Voornamen:

Adres: Boezemstraat. Kapelle a/d Yssel.

Geb. datum:

Overleden te: Espenheim bij Leipzig den: 12-9-'44

Bijzonderheden: overleden bij bombardement

Medegedeeld door: Ouders

Adres: Hongeloo (Gld.) Hofstraat 26

Gerepatrieerd uit:

Repatrieeringsnummer: Nr. Pers. Bew.:

Rode Kruiskaart uit het kaartsysteem dat door het Nederlandsche Rode Kruis werd gebruikt om gegevens over vermiste personen bij te houden.

ging van Oorlogslachtofferszaken' op 3 mei 1946 aan de gemeente Capelle aan den IJssel liet weten dat Leendert *'vermoedelijk'* was overleden. In een poging om meer te weten te komen meldde de vader van Leendert zich een dag later bij het 'Nederlandsche Roode Kruis' aan de Eendrachtsweg 59 in Rotterdam. N.a.v. dit onderhoud kreeg Ment op 22 mei 1946 bericht dat het 'Roode Kruis' heden een brief ontving *'waarin werd medegedeeld dat de acte van overlijden ten name van Leendert Ment aan den Ambtenaar van de Burgerlijke Stand te Capelle a.d. Yssel is gezonden, waar U deze kunt afhalen.'* Of de familie Ment op dat moment al van het overlijden op de hoogte was staat niet vast. Zeker is wel dat op 19 juli 1946 het overlijden pas in de Capelse Burgerlijke stand werd ingeschreven, dit n.a.v. een ontvangen *'uittreksel uit het register van overlijden der gemeente Espenhain in Duitsland.'*

Repatriëring

Vrijdag 7 februari 1947 verzocht Cees Ment het 'Nederlands Verbond van Gerepatrieerden' om inlichtingen over een mogelijke repatriëring van zijn gesneuvelde zoon. Of daar direct op geantwoord werd lijkt niet zeker. Wel is bekend dat op 31 augustus 1949 door de 'Dienst Identificatie en Berging' te 's-Gravenhage aan de familie Ment werd gevraagd of zij *'in verband met de mogelijke overbrenging naar Nederland, op 's Rijks kosten, van het in Duitsland rustende stoffelijk overschot van wijlen Leendert Ment,…* wilde laten weten of de familie een herbegraving wenste in Capelle aan den IJssel of op het op 31 maart 1949 in gebruik genomen Nationaal Ereveld Loenen nabij Apeldoorn. Eveneens wilde de dienst weten tot welke godsdienst overledene behoorde. Al op 5 september 1949 liet vader Ment weten: *'dat deze overbrenging door mij zeer gewaardeerd zal worden. Ik gaarne zag dat herbegraving plaats vond op de Algemene Begraafplaats te Capelle a/d IJssel, wat godsdienst betreft de overledene Herv.(Geref.) was, als begrafenisdienaar hoopt te fungeren Dhr. Jac. Stoffels* (Jacobus, 1888-1968)*, Buffelstraat 107, Kral.Veer, R'dam.'*

Herbegrafenis

Maandag 17 oktober 1949 ontving de familie Ment bericht van de 'Dienst Identificatie en Berging' dat het stoffelijk overschot van hun zoon vanuit Duitsland in Nederland was aangekomen en opgebaard lag in de dodenhal van het 'Identificatie Centrum Amersfoort'. Precies drie weken later werd de kist met het lichaam van Leendert overgebracht naar het baarhuisje op de Algemene Begraafplaats aan de Nijverheidstraat. De volgende dag, 8 november 1949, vond de herbegrafenis plaats en kreeg Leendert Ment in zijn woonplaats een laatste rustplaats, een feit dat ook de familie Ment eindelijk rust gaf.

Oorlogsgravenstichting
Het graf van Leendert bevindt zich een twintigtal meters links ten noorden van het oorlogsmonument en is sinds 1955 in beheer en onderhoud van de 'Oorlogsgravenstichting', de instelling die ervoor zorgt dat oorlogsslachtoffers niet vergeten worden. Eveneens in 1955 werd het oorlogsgraf van Leendert ingericht met een zogenaamde staande Stichtingsteen, een licht gekleurde Franse kalksteen (Vaurion). Op de steen stond: *'Gevallen voor het vaderland, L. Ment. 22-11-1921/12-9-1944'*. Op 20 november 2006 is deze vervangen door een nieuwe steen met een grindbak. In het midden van deze zogenaamde Cluny-steen de Nederlandse Leeuw met daaronder *'Koninkrijk der Nederlanden, L. Ment. 22-11-1921/12-9-1944.'*

Paul Weyling

Geraadpleegde bronnen:
- 'Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog'. Dr. L. de Jong.
- Registers Burgerlijke stand gemeente Capelle aan den IJssel.
- Oorlogsgravenstichting. Johan Teeuwisse.
- 'Tagbau-Espenhain'. Thomas Smidt.
- Collectie Nico Feijnenbuik.

LEENDERT VAN DER GRAAF

Op dinsdag 12 september 1944 is bij het bombardement op het fabrieks-complex in Espenhain een tweede Capellenaar omgekomen. Het betreft een volle neef van Leendert Ment, te weten Leendert van der Graaf, geboren op zondag 3 februari 1924 in Capelle aan den IJssel als zoon van Pieter Anthonie van der Graaf en Wijntje van der Vlist. Een en ander blijkt uit een inschrijving in het overlijdensregister van de gemeente Capelle aan den IJssel van 11 maart 1947.

Het lijkt erop dat deze Leendert, laboratoriumbediende van beroep, tot zijn gedwongen tewerkstelling in Duitsland in 1942 ook bij de *'Koolteer'* in dienst was. Onbekend is waar Leendert van der Graaf zijn laatste rustplaats heeft gekregen.

Paul Weyling

DE STEENPLAATSEN VAN CAPELLE AAN DEN IJSSEL VERKRIJGBAAR IN DE HVC-WEBWINKEL

Steenplaatsen (steenbakkerijen) langs de Hollandsche IJssel waren er al in de 14e eeuw. Ze fabriceerden kleine bakstenen, gewonnen uit het slib van de rivier, de ijsselsteentjes.
In Capelle aan den IJssel waren zeker vanaf de 16e eeuw steenplaatsen te vinden. Maar rond 1910 was het afgelopen. De laatste drie Capelse steenplaatsen werden verkocht, de gebouwen afgebroken, er kwamen gebouwen, straten en parkjes.
Een kunstwerk langs de dijk (aan het Rinus Terlouwpad), een straatnaam (Couwenhoekseweg) en het beschermd dorpsgezicht Oude Plaats, herinneren aan hun bestaan.
De auteurs van dit boek willen de Capelse steenplaatsen in de herinnering terugbrengen. Tenslotte hebben deze eeuwenlang werk en inkomen betekend voor een groot deel van de Capellenaren. De rook van de ovens was van verre te zien en te ruiken. In de rivier werd het slib gebaggerd en schepen voeren af en aan. IJsselsteentjes waren een gewild bouwmateriaal, zelfs overzee. De IJssel voorzag in de grondstof, de boerenarbeiders en hun gezinnen leverden de werkkracht en een paar families met grondbezit en geld waren de bazen. Totdat maatschappelijke en technische veranderingen het voortbestaan inhaalden.
De eerste drie hoofdstukken van dit boek behandelen de geschiedenis en de processen van het steenbakken en de ijsselsteentjes (I), het maatschappelijk onderzoek over de arbeidsomstandigheden rond 1900 (II), en Capelse steenbakkersfamilies in de 17e eeuw (III).
Daarna volgen drie hoofdstukken over de geschiedenis van drie Capelse steenplaatsen: steenplaats de *Oude Plaats,* vanouds gelieerd aan het Slot van Capelle, nu in de buurtaanleg nog te herkennen (IV), de vrijwel nergens meer aan herkenbare steenplaats *Mijnlieff/Den Boer* in Capelle-West (V), en de door familieverhoudingen en overgang naar de Franse tijd ingewikkelde geschiedenis van de steenplaats *Kouwenhoek*, waar nu de gemeentewerf staat en de sculptuur met het silhouet van ovens en turfschuren (VI). , te weten Schielands Hoge Zeedijk eaan'.

ISBN nr. 978-90-76217-28-4 € 14,95, voor leden € 9,95

Voor alle leverbare boeken
ga naar www.hvc-capelle.nl/webwinkel

HISTORISCHE VERENIGING CAPELLE AAN DEN IJSSEL
Secretariaat: Postbus 136, 2900 AC Capelle aan den IJssel
Redactieadres: Rogaland 27, 2905 AP Capelle aan den IJssel
Telefoon: 010 - 284 79 09
Email: j.specht@ziggo.nl